

การวางแผนเพื่อเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ ในองค์การบริหารส่วนตำบลไพโร
อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ¹

Planning for Old Age in Phrai Sub-District Administrative Organization,
Khun Han District, Sisaket Province¹

ชาญชัย จันดี²

ธีระ ฤทธิรอด³

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยฉบับนี้วัตถุประสงค์ที่จะประเมินความตระหนักถึงปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและหาแนวทางการดำเนินการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุที่กำลังจะมาถึงในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลไพโร อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ข้อมูลใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิได้จากรายงานประจำปี จากทะเบียนราษฎร์และผลงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง ส่วนข้อมูลปฐมภูมิได้จากการเสวนากลุ่ม ที่มีสมาชิกประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียอันได้แก่ ประชาชน ผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น รวมจำนวน 40 คน

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า ประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความตระหนักถึงปัญหาผู้สูงอายุและเห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลไพโรจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้องค์การบริหารส่วนตำบลไพโรกำหนดนโยบายทางด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุโดยใช้กระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ มีทัศนคติที่ดี และมีแรงจูงใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตที่เหมาะสม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุ

Abstract

The objective of this research is to assess the awareness of the impending problems of an aging society and the sense of urgency of the need for a well-conceived

¹ ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่ประสงค์ออกนาม ที่ได้ช่วยบรรณาธิกร เรียบเรียงและแก้ไขรายงานวิจัยฉบับนี้ให้ใหม่ เพื่อให้ได้คุณภาพมาตรฐานทางวิชาการและเป็นไปตามข้อกำหนดของวารสาร

² นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ รองศาสตราจารย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

plan addressing these problems in Phrai Sub-District Administrative Organization (PSAO), Khun Han District, Sisaket Province. Both secondary data, gathered from annual reports and household registration records, and primary data, collected by group discussions with 40 stakeholders, were employed.

The analysis of the data indicates clearly that all members in the discussion group were well aware of the problems of older persons. According to them, it is imperative that PSAO prepares for the problem of population aging. They recommended that PSAO formulates a clear policy to assist the whole community to be well prepared and ready for the greying population. In essence, they suggested that the policy address implementation actions, which include imparting knowledge, creating a positive attitude, and motivating people to have proper behaviors relating to a healthy life well before the onset of old age.

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อมเพื่อผู้สูงอายุ สังคมผู้สูงอายุ ปัญหาของผู้สูงอายุ

Keywords: Planning for Old Age, Aging Society, Problems of the Ages

บทนำ

ปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความสำเร็จของการวางแผนครอบครัว ที่ส่งผลให้อัตราภาวะเจริญพันธุ์ของไทยได้ลดลงอย่างรวดเร็วกรอกรอกับอัตราการตายที่ลดลงเช่นกัน ปรากฏการณ์เช่นนี้มีผลทำให้โครงสร้างอายุของประชากรไทยเปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่แสดงให้เห็นว่าจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุในปี 2537 ซึ่งมีจำนวน 4,011,854 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศ ในปัจจุบันผู้สูงอายุไทยได้เพิ่มขึ้นอีกมากกว่าเท่าตัว กล่าวคือเป็นจำนวน 10,014,705 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

เมื่อมาพิจารณาถึงการดำเนินการเพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่าการดูแลผู้สูงอายุโดยภาครัฐที่ผ่านมามีส่วนใหญเป็นการดูแลในลักษณะของการจัดสวัสดิการสังคมและบริการดูแลทางด้านสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ โดยหน่วยงานจากส่วนกลางที่ดำเนินการกิจในเรื่องนี้ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และกระทรวงสาธารณสุข การดำเนินงานของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นการดำเนินการในลักษณะของการจัดสวัสดิการสงเคราะห์ให้กับผู้สูงอายุ อาทิเช่น การสร้างบ้านพักคนชราสำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนและลูกหลานทอดทิ้ง การจัดสถานที่พักคนชราให้แก่ผู้สูงอายุนี้ได้ดำเนินการขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2496 ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ได้มีการตั้งศูนย์บริการทางสังคม เพื่อให้บริการบ้านและที่พักพิงฉุกเฉินสำหรับผู้สูงอายุ

ที่ครอบคลุมถึงการดูแลรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 ได้คัดเลือกและจัดตั้งอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งปัจจุบันได้ขยายออกไปทั่วประเทศ

ส่วนในด้านสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินโครงการ จัดระบบบริการสุขภาพฟรีให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อดูแลผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งไม่มีผู้ดูแล หรือไม่มีที่อยู่อาศัยเพื่อเป็นการเพิ่มเติมจากบริการด้านสวัสดิการสงเคราะห์ในเรื่องที่อยู่อาศัยที่ได้ดำเนินมาแล้วตั้งแต่ในอดีต รวมทั้งการสร้างศูนย์พลเมืองอาวุโส และกิจการต่าง ๆ ที่อยู่ในโครงการอาสาสมัครสาธารณสุข หรือโครงการอื่น ๆ ภายใต้การดูแลของสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ

ในปี พ.ศ. 2552 กระทรวงมหาดไทย ได้ร่วมกับกระทรวงพัฒนาสังคมฯ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินโครงการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุที่มีสัญชาติไทยที่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์หรือสวัสดิการการเกษียณอายุจากแหล่งต่าง ๆ ทำให้ผู้สูงอายุดังกล่าวได้รับเบี้ยยังชีพ 500 บาทต่อเดือน (Knodel, 2557) ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 มีการยกระดับเป็นการจ่ายเบี้ยยังชีพในอัตราก้าวหน้า เช่น ผู้มีอายุ 60-69 ปี จะได้รับเงิน 600 บาท ผู้ที่อายุ 70-79 ปี จะได้รับเงิน 700 บาท เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามแม้จะมีการจ่ายเบี้ยยังชีพเพิ่มขึ้นในอัตราก้าวหน้า จำนวนเงินที่ผู้สูงอายุที่ได้รับยังคงต่ำกว่าค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นจริงประมาณ 6,000 บาทต่อเดือน (Kamnuansilpa et al., 2547)

จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานรองรับสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าเป็นการดำเนินการในระดับมหภาค ภายใต้นโยบายที่ริเริ่มมาจากส่วนกลาง ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะเป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติโดยไม่จำเป็นว่าจะต้องได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุนจากส่วนกลางเสมอไป กล่าวได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่มีดำเนินการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุอย่างจริงจัง

แนวคิดทางวิชาการในปัจจุบันมองว่า ทุกภาคส่วนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งคำว่าทุกภาคส่วนในที่นี้มีความหมายรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในประเทศไทย แนวความคิดทางวิชาการใหม่นี้มองว่า วิธีที่เป็นธรรมชาติและเหมาะสมมากที่สุดในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ คือการดำเนินการเพื่อเตรียมบุคคลที่อยู่ในวัยแรงงานให้มีความพร้อมที่จะเป็นปู่ ย่า ตา ยาย และสนับสนุนบุคคลที่เป็นปู่ ย่า ตา ยาย อยู่แล้วในปัจจุบันให้สามารถทำบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมที่สุด (Metha & Thang, 2012) แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของการสนับสนุนให้ คน ครอบครัว และชุมชน เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมกับผู้สูงอายุ (ที่ทำหน้าที่เป็นปู่ ย่า ตา ยาย) ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสังคมและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังนั้นในปัจจุบันนี้เราจะเห็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าวได้ทำการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นวัยโดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การให้ความสุขแก่ผู้สูงอายุ (ไพโรจน์ หาญเชิงชัย และพิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, 2557) ภายหลังจากการวิจัย องค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว ได้นำผลการวิจัย

ที่ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างรุ่นวัย มีผลทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกเป็นสุขมากขึ้น มากำหนด เป็นนโยบายและแนวทางในการพัฒนาการสร้างความ เป็นปึกแผ่นระหว่างรุ่นวัยขึ้น ในปี พ.ศ. 2558 ได้จัดตั้งศูนย์สามวัย เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมองเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ มองเห็นผู้สูงอายุเป็น ปุชนิยบุคคลที่ควรแก่การทะนุถนอมและให้ความสำคัญในทุกโอกาสที่จะทำได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าวอย่างยั่งยืนต่อไป

ในตำบลไพร่ก็เช่นเดียวกันกับในระดับประเทศ ปัจจุบันจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุ นอกจากจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นแล้วยังมี สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวและอยู่ตามลำพังกับคู่สมรส เพิ่มขึ้น การย้ายถิ่นของบุตรมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะบุตรของผู้สูงอายุที่อยู่ในวัยแรงงาน มีความจำเป็นต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่มีเวลาหรือไม่พร้อมที่จะดูแลบิดามารดาของตนเองซึ่งเป็นผู้สูงอายุ ในขณะที่เด็กและเยาวชนมักใช้เวลาอยู่ที่โรงเรียนและกับเพื่อนมากกว่าจะอยู่ร่วมกันกับคนในครอบครัว ในขณะที่เดียวกันก็จะมีครอบครัวที่มีการอยู่อาศัยแบบข้ามรุ่น กล่าวคือ มีผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยกับเฉพาะ หลานตามลำพังเพิ่มขึ้น เนื่องจากหลาย ๆ ครอบครัวที่บิดาหรือมารดาไปทำงานต่างถิ่น หรือหย่าร้าง หรือแยกกันอยู่จะมอบบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรหลานของตนไว้ให้แก่ปู่ ย่า ตา ยาย ส่งผลให้ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ไม่แน่นแฟ้น หรืออบอุ่นเหมือนครอบครัวใหญ่ในอดีต

องค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหน่วยงานท้องถิ่น ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด มีพื้นที่เขตความรับผิดชอบ จำนวน 11 หมู่บ้าน มีประชากร รวมทั้งสิ้น 6,475 คน มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทุกปี ปัจจุบันมีผู้สูงอายุถึงจำนวน 779 คน หรือประมาณร้อยละ 12 ของประชากรในทะเบียนราษฎรแต่ถ้าคำนวณจากฐานประชากรที่อยู่อาศัยจริง สัดส่วนผู้สูงอายุนี้อาจจะเพิ่มขึ้นถึงประมาณ ร้อยละ 20 ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้ ทำให้องค์การบริหาร ส่วนตำบลไพร่มีความจำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ มีรายจ่ายเฉลี่ยถึงประมาณเดือนละ 500,000 บาท

องค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ นอกจากจะต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในเรื่อง การจ่ายเบี้ยยังชีพแล้ว ยังมีภาระดูแลผู้สูงอายุ ในเรื่องของการรักษาพยาบาล การดูแลสุขภาพอนามัย การจัดสวัสดิการอื่น ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งหรือไม่ได้รับการดูแลจากบุตรของตน รวมไปถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุในตำบลซึ่งนับวัน จะเป็นภาระที่หนักยิ่งขึ้นและเกินความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร่

ด้วยภูมิหลังและสภาพการณ์ดังกล่าว องค์การบริหารส่วนตำบลไพร่จึงได้ทำการวิจัยขึ้น เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่า ประชาชนและท้องถิ่นมีความคิดเห็นอย่างไรต่อสถานการณ์เช่นนี้ ชุมชนและท้องถิ่นตระหนักหรือไม่ต่อปัญหาประชากรที่มีโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมผู้สูงอายุ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลไพร่ มีแนวคิดและอย่างไรวางแผนงานการดำเนินงานเพื่อ สร้างความอยู่ดีมีสุขให้แก่ประชากรผู้สูงอายุไว้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ความตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและกำหนดแนวทางในการดำเนินการเพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการเสวนากลุ่ม (Group Discussion) ของบุคคลจากหลากหลายฝ่าย อันประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไพร ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการศึกษา กำนันตำบลไพร ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้อำนวยการสถานศึกษา อาสาสมัครสาธารณสุข ตัวแทนนักเรียน เจ้าหน้าที่ตำรวจ และประชาชนที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี รวม 40 คน

การรวมคนจากทุกภาคส่วนให้เข้ามาร่วมกันวิเคราะห์และกำหนดแนวทางการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะรองรับสังคมที่มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นการประกันหรือให้เกิดความมั่นใจว่าผู้วิจัยไม่ได้ละเว้น (exclusion) กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม ทั้งนี้เพื่อให้ส่วนต่าง ๆ ได้

เชื่อมโยงประสานกันและรวมกันเป็นเอกภาพ ในการแสดงแนวคิดเห็นในแต่ละประเด็น การเสวนากลุ่มของผู้เข้าร่วมแต่ละคนส่งผลให้สมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลหรือความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน เพื่อให้ได้แนวทางในการดำเนินการหรือโครงการวางแผนชีวิตหรือเตรียมความพร้อมเพื่อให้สมาชิกในชุมชนทั้งที่เป็นผู้สูงอายุและผู้ที่ยังอยู่ในวัยแรงงานได้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า

อนึ่ง ในระหว่างดำเนินการเสวนากลุ่มได้มีการนำข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุ ตลอดจนปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุมาใช้ประกอบเป็นข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนข้อคิดเห็นในระหว่างการเสวนากลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้แนวทางในการดำเนินการหรือโครงการวางแผนชีวิตหรือเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุสอดคล้องกับบริบท ความต้องการและปัญหาที่ชุมชนประสบปัญหา

ในการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการเสวนากลุ่มผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาสาระ มากำหนดเป็นแนวทางในการวางแผนชีวิตก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลไพร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ นำไปเสนอขออนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินงานจากสภาต่อไปในอนาคต

แนวคิดและผลงานที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยในอดีตเป็นจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาหลักอยู่ 3 ด้าน ได้แก่ ปัญหา ด้านสุขภาพ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และปัญหาสังคม ในทางด้านสุขภาพผู้สูงอายุมักจะมีโรคร้ายต่าง ๆ เบียดเบียน ในทางเศรษฐกิจผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิต ในบางรายอาจจะไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ส่วนทางด้านสังคมผู้สูงอายุส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมด จะไม่ได้รับการยกย่องจากสังคมเหมือนเดิม โดยเฉพาะผู้ที่เคยมีตำแหน่งหน้าที่ทางราชการจะรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองสูญเสียบ้างและไม่มีบทบาทในสังคมเหมือนในอดีต ในผู้สูงอายุบางรายจะมีปัญหาทางด้านจิตใจอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการเอาใจใส่ และความอบอุ่นจากลูกหลานอย่างเพียงพอ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ไม่มีการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ไม่มีการทดแทนบุญคุณ บุตรหลานเมื่อโตขึ้นก็จะไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ที่แก่ชรา (Weiangkham, Kerdmongkol, Amnatsatsue, Sarat & Steckler, 2014; ทิพย์สุคนธ์ อื่นคำมา, 2556; ปริณดา บุญชัย และศุภวัฒน์ นวสุ, 2555; Knodel & Chayovan, 2008)

จากผลงานวิจัยในอดีตที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นได้ว่าในการเตรียมตัวหรือวางแผนชีวิตเพื่อการเป็นผู้สูงอายุในอนาคตจำเป็นต้องมองใน 5 ประเด็นปัญหาหลักต่อไปนี้ อันได้แก่ 1) สุขภาพกาย 2) เศรษฐกิจ 3) ที่อยู่อาศัย 4) บทบาททางสังคม และ 5) สุขภาพจิต อันเนื่องมาจากสัมพันธภาพและความรักหรือความอบอุ่นที่ได้รับจากลูกหลานภายในครอบครัว ประเด็นปัญหาทั้ง 5 นี้ ได้ถูกนำมาใช้เป็นประเด็นในการเสวนากลุ่ม ประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการเสวนากลุ่มของสมาชิกในกลุ่มจะถูกนำมาวิเคราะห์ใน 2 หัวข้อที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) ความตระหนักและรับรู้ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และ 2) ข้อเสนอแนะที่จะใช้เป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุ

ผลการวิจัย

ผู้สูงอายุในตำบลไพร อำเภอนาหวาย จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีเพียงบางส่วนที่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ค่าขาย และมีเพียงส่วนน้อยที่เป็นข้าราชการบำนาญ อาศัยอยู่กับบุตรหลานโดยลูกหลานเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ผู้สูงอายุแทบทั้งหมดในตำบลไพรจึงเป็นผู้ที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อย ส่งผลให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีรายได้เฉพาะจากเบี้ยยังชีพที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดสรรให้เท่านั้น

ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยนอกจากจะมีรายได้น้อยแล้วยังมีภาระในการเลี้ยงดูหลานแทนบุตรของตนเองด้วยเหตุผลและรูปแบบการดูแลหลานที่แตกต่างกัน ประเภทแรกได้แก่ผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงหลานในเวลาที่บ้านบุตรของตนเองไปทำงานในเมืองหรือนอกชุมชนในระหว่างเวลากลางวัน ประเภทที่ 2 ได้แก่ผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่เป็นบิดา มารดาแทนบุตรของตนเอง ผู้สูงอายุประเภทนี้จะประสบ

กับความทุกข์ยากหรือความไม่สะดวกสบายในชีวิต อันเนื่องมาจากภาระ ความรับผิดชอบทางด้านเศรษฐกิจที่จะต้องดูแลเลี้ยงดูหลานของตนเอง

ผลวิจัยที่กล่าวมานี้เป็นบริบทของสภาพการณ์ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้สูงอายุ ผลในส่วนนี้ได้จากข้อมูลitudinalและจากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่คุ้นเคยกับพื้นที่และสภาพปัญหาของผู้สูงอายุในตำบลไพร่ ผู้วิจัยได้นำบริบทที่กล่าวมานี้เป็นประเด็นหนึ่งในการเสวนากลุ่ม เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มในฐานะตัวแทนของชุมชนและขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ มีความตระหนักในปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนหรือไม่ ข้อมูลที่ได้จากการสนทนาระหว่างให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมการเสวนาทุกคนมองเห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ กำลังมีแนวโน้มว่าจะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันทุกคนมองว่า ปัญหาผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ควรเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแผนและแนวทางในการดำเนินการที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนทุกเพศและทุกวัยได้มีการเตรียมความพร้อมในชีวิตเพื่อรองรับอนาคตเมื่อความชรามาถึง

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มในระหว่างที่มีการเสวนากลุ่มที่น่าสนใจและมีความหมายในทางบวก ได้แก่การที่สมาชิกกลุ่มแทบทุกคนเข้าใจในชีวิตและสภาพปัญหาของผู้สูงอายุ กล่าวคือสมาชิกทุกคนมองอย่างสอดคล้องและเป็นไปตามข้อค้นพบทางการวิจัยในอดีตว่า ปัญหาหลักของผู้สูงอายุมีอยู่ 5 ปัญหาเท่านั้นที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องให้ความสนใจ และมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะแก้ไขปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ปัญหา 5 ปัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ 1) สุขภาพกาย 2) เศรษฐกิจ 3) ที่อยู่อาศัย 4) บทบาททางสังคม และ 5) สุขภาพจิตอันเนื่องมาจากสัมพันธ์ภาพและความรักหรือความอบอุ่นที่ได้รับจากลูกหลานภายในครอบครัว

ในจำนวนปัญหาทั้ง 5 ด้านนี้เมื่อจัดลำดับความสำคัญจะพบว่าสมาชิกกล่าวถึงปัญหาสุขภาพก่อนปัญหาอื่น แต่ไม่จำเป็นต้องหมายความว่าปัญหาสุขภาพเป็นปัญหาสำคัญที่สุดเพราะปัญหาทั้ง 5 ปัญหาล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กันกับความสุขของผู้สูงอายุ ถ้าขาดหรือมีปัญหาใดปัญหาหนึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดความสุขในชีวิตได้

เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของประชาชนให้มีสุขภาพพลานามัยดีเมื่อเข้าวัยสูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ควรจะต้องจัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพแก่ผู้สูงอายุในตำบล เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต องค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ในลักษณะของจัดให้มีการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายของแต่ละคน หรืออย่างน้อยควรจะต้องจัดให้มีการออกกำลังกายเบา ๆ แก่สมาชิกของชุมชนทุกคน ขณะเดียวกันองค์การบริหารส่วนตำบลไพร่จะต้องให้ความรู้ในเรื่องโทษและอันตรายที่ประชาชนในพื้นที่ละเว้นจากอบายมุขต่าง ๆ เช่นไม่ดื่มสุรา สูบบุหรี่ หรือเล่นการพนันต่าง ๆ ส่วนในหมู่ผู้สูงอายุนั้นจะต้องเน้นให้มีการพักผ่อนที่เพียงพอ เลือกรับประทานอาหารให้ครบทั้ง 5 หมู่ที่มีประโยชน์

ปลอดภัย และเหมาะสมกับวัยตนเอง นอกจากนี้ผู้สูงอายุทุกคนที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ควรได้รับบริการตรวจสอบสุขภาพประจำปี โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลไพร่จะต้องประสานกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในการจัดให้มีบริการตรวจสอบสุขภาพประจำปีแก่ผู้สูงอายุ

ในเรื่องประเด็นเศรษฐกิจนั้นพบว่า แนวคิดในการวางแผนชีวิตของสมาชิกในกลุ่มที่เข้าร่วมในการเสวนากลุ่มยังมีกระบวนการที่คุ้นเคยและเสนอประเด็นข้อเสนอแนะเป็นเชิงปทัสถาน (Normative Suggestion) อันเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนหรือองค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ยังไม่มีแนวคิดใหม่ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพื่อเตรียมความพร้อมและรองรับวัยสูงอายุ สิ่งที่สมาชิกให้ความคิดเห็นเป็นความคิดเห็นโดยทั่วไปว่า องค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ควรสร้างความตระหนักให้แก่สมาชิกทุกคนในชุมชนมีแผนการใช้จ่ายเงินอย่างรอบคอบ มีการจัดทำบัญชีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และมีการออมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ในรูปของการทำประกันชีวิตหรือฝากธนาคารไว้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในช่วงวัยชรา แนวคิดเชิงกลยุทธ์ในเรื่องการถ่ายทอดทรัพย์สินและความมั่งคั่งระหว่างรุ่นวัย (Intergenerational Transfer) ในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์ใหม่ในการเตรียมความพร้อมและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลาย ๆ ประเทศใช้ในการรองรับและแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายทางด้านเงินสวัสดิการเศรษฐกิจหรือเงินสงเคราะห์เพื่อช่วยในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุไม่ได้รับการกล่าวถึงเลยจากสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมเสวนากลุ่ม ด้วยความสำคัญของการถ่ายทอดทรัพย์สินและความมั่งคั่งระหว่างรุ่นวัยที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะนำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้มองไปที่ภาพรวมของประเทศและเห็นว่า ผู้สูงอายุในประเทศไทยภาพรวมทั้งประเทศมีรายได้ต่อปีต่ำกว่าปีละ 30,000 บาท และหนึ่งในสามของจำนวนผู้สูงอายุมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทและจากการศึกษาของ Knodel, Prachuabmoh and Chayovan (2013) พบว่า ประมาณร้อยละ 80 ของผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ได้รับเงินเบี้ยผู้สูงอายุจากรัฐ ขณะเดียวกันก็พบว่า มีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 11 ที่ไม่มีรายได้จากแหล่งอื่นนอกจากเงินช่วยเหลือทางด้านเงินเบี้ยผู้สูงอายุจากรัฐ แต่เมื่อมองถึงผู้สูงอายุที่ไม่มีอาชีพแต่มีบุตรหลานดูแลจะพบว่า ประมาณร้อยละ 60 ของผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ได้รับเงินช่วยเหลือจากบุตรของตนเองเป็นจำนวนปีละประมาณ 22,500 บาท (Theerawanviwat, 2014) แต่เมื่อมองในภาพรวมโดยไม่คำนึงถึงว่าผู้สูงอายุนั้นจะมีบุตรหรือไม่ ตัวเลขของการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557 รายงานโดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) พบว่า มีผู้สูงอายุเพียงประมาณร้อยละ 37 ที่ได้รับเงินจากบุตรในการดำรงชีวิตของตนเอง ส่วนตัวเลขจากระดับท้องถิ่นที่เก็บจากระดับหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านในจังหวัดขอนแก่นพบตัวเลขอยู่ที่ประมาณร้อยละ 42 ในจำนวนนี้ประมาณครึ่งหนึ่งได้รับเงินจากลูกหลานเพียงไม่เกินเดือนละ 1,000 บาท ซึ่งไม่เพียงพอกับค่าครองชีพในปัจจุบัน (Ando, Kamnuansilpa, Matsukura & Wongthanavas, 2015) อย่างไรก็ตามแม้ตัวเลขเงินที่บุตรหลานให้แก่ผู้สูงอายุจะไม่สูงนักแต่ก็แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นวัยในประเทศไทยยังแนบแน่น ส่วนในตำบลไพร่พบว่า ถึงแม้ว่าจะไม่มีตัวเลขยืนยันที่ชัดเจนแต่จากการพูดคุยกันทำให้อนุมานได้ว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุที่ได้รับเงินจากบุตรนั้น

ไม่สูงนักเช่นกัน ผู้สูงอายุที่ได้รับเงินก้อนจากรัฐบาลส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่ผู้สูงอายุที่ต้องทำหน้าทีเป็นผู้เลี้ยงดูหลานเท่านั้น ดังนั้นเงินที่ตนได้รับส่วนใหญ่จึงถูกใช้จ่ายไปในการเลี้ยงดูหลานของตนเอง

ประเด็นปัญหาที่ได้รับการกล่าวถึงเป็นประเด็นที่ 3 ได้แก่เรื่องที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยที่อยู่ในวัยสูงอายุ ถึงแม้ว่าประเด็นในเรื่องการไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยจะเป็นปัญหาหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการไม่เตรียมความพร้อมก่อนเข้าวัยสูงอายุที่ควรแก่การพิจารณา แต่การสนทนาภายในกลุ่มมิได้เน้นที่ประเด็นการมีถือครองหรือมีกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัยของตนเอง เหตุผลหนึ่งว่าการสนทนาไม่ได้เน้นในเรื่องการมีที่อยู่อาศัยเป็นเพราะผู้สูงอายุในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร่เกือบทั้งหมดเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยของตนเอง ผู้สูงอายุที่เหลืออาศัยอยู่กับบุตรสภาพการณ์เช่นนี้พบว่า ดีกว่าสถานการณ์ในภาพรวมของประเทศที่พบว่าผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 19 ที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

ข้อเสนอแนะในลักษณะให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยได้แก่ การให้ความรู้หรือข้อคิดเห็นแก่ประชาชนรุ่นใหม่หรือผู้ที่มาขอใบอนุญาตก่อสร้างบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ว่า แบบที่อยู่อาศัยที่ออกแบบมาเพื่อขอใบอนุญาตนั้นต้องมีลักษณะมั่นคงถาวรและปลอดภัยเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ได้จนเมื่อยามสูงอายุ ลักษณะของตัวบ้านควรจะเป็นบ้านชั้นเดียวเพื่อสะดวกในการขึ้นหรือลงเพื่อไม่ให้เกิดอุบัติเหตุในการขึ้นลงบันไดที่มีหลายชั้น บริเวณบ้านมีอากาศถ่ายเทสะดวก มีสิ่งแวดล้อมที่ดี รมรื่น ไม่แออัด สะอาด ภายในบ้านต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุที่จะต้องเป็นผู้สูงอายุในอนาคตเช่น ห้องนอนและห้องน้ำควรอยู่ใกล้กันภายในห้องน้ำควรจะต้องมีราวจับยึดเพื่อไม่ให้ผู้สูงอายุลื่นหกล้ม

ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจจากการเสวนากลุ่มได้แก่ ข้อเสนอแนะที่ว่า ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานในปัจจุบันควรจะมีการวางแผนที่จะต้องใช้ชีวิตอาศัยอยู่กับสมาชิกในครอบครัวอันได้แก่ คู่สมรส บุตรหลาน และญาติพี่น้อง (ถ้ามี) แนวคิดนี้เป็นแนวคิดของการสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างรุ่นวัยที่กำลังเป็นกระแสหลักของการแก้ไขปัญหาประชากรสูงอายุในปัจจุบันและอนาคต (ไพโรจน์ หาญเชิงชัย และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, 2557)

ประเด็นที่พิจารณาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวางแผนชีวิตในวัยสูงอายุเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุ จากการศึกษาวิจัยในอดีตพบว่า ผู้สูงอายุในสังคมมักจะไม่ค่อยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สะท้อนหรือมอบสถานภาพสังคมที่สูงให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ส่งผลให้ผู้สูงอายุมักจะเป็นผู้ด้อยสถานภาพในสังคม ขณะเดียวกันผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในสังคมมักจะเป็นผู้มีการศึกษาด้อยกว่าคนรุ่นใหม่ ซึ่งต่างจากสมัยก่อนที่ผู้สูงอายุเคยได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความรู้จากประสบการณ์ชีวิต (Tacit knowledge) มากกว่าคนหนุ่มสาว แต่ต่อมาเมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้น ผู้สูงอายุก็เริ่มประสบปัญหาที่ไม่สามารถติดตามหรือปรับตัวให้ทันกับ

การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผู้สูงอายุจึงกลายเป็นผู้ด้อยความรู้โดยเฉพาะทางเทคโนโลยี (Cowgill & Holmes, 1992)

สมาชิกที่เข้าร่วมเสวนากลุ่มมองว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลไพรซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก เช่น ข้าว มันสำปะหลัง ทุเรียน เงาะ ยางพารา ประชาชนบางส่วนจะเลี้ยงโค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ และเลี้ยงปลา ไว้เพื่อบริโภคและจำหน่าย ในสังคม เช่นนี้ผู้สูงอายุยังสามารถร่วมในกิจกรรมทางการเกษตรได้จึงไม่ถูกแปลกแยกออกไปจากสังคมมากนัก ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่พบว่า สมาชิกในกลุ่มมองไม่เห็นถึงแนวทางในการเสริมสร้างบทบาท และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นวัยให้เป็นปึกแผ่นหรือเกื้อหนุนกันหรือเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต ร่วมกันอย่างไรในประเทศสิงคโปร์ (Thang, 2011) หรือในประเทศญี่ปุ่นที่มีการจัดตั้งวิทยาลัยผู้สูงอายุขึ้น ที่เมืองโกเบเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาเรียนรู้จากและถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นหลัง (Asian Urban Information Center of Kobe, 2003) ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ในขณะที่ชุมชนมองเห็นถึง ปัญหาในเรื่องบทบาทและสถานภาพสังคมของผู้สูงอายุในอนาคตแต่ยังไม่สามารถมองเห็นแนวทางการ แก้ไขได้อย่างเด่นชัด อย่างไรก็ตาม ใดก็ตาม ต้องนับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่สมาชิกในชุมชนและองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นมองเห็นความสำคัญของการเสริมสร้างบทบาทผู้สูงอายุ แนวทางการดำเนินการที่ทำอยู่ ในต่างประเทศ อย่างเช่น ในประเทศสิงคโปร์ หรือประเทศญี่ปุ่น นั้นนับว่าเกินกว่าวิสัยทัศน์และกระบวนทัศน์ของคนในระดับท้องถิ่น

เมื่อมามองประเด็นสุดท้ายที่ผลงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในประเทศไทย ประเทศ พม่าและประเทศเวียดนามมักจะประสบกับปัญหาทางด้านสุขภาพจิตอันเนื่องมาจากสัมพันธภาพ และความรักหรือความอบอุ่นที่ได้รับจากลูกหลานภายในครอบครัว หรือต้องอยู่ตามลำพัง (Teerawichitchainan, Knodel & Pothisiri, 2015) ผู้ร่วมเสวนาตระหนักและมองเห็นใน ความสำคัญ ของเรื่องนี้ การเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันปัญหานี้สมาชิกกลุ่มมองไปที่การเสริมสร้าง ความเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงของบุคคล และการหางานอดิเรกทำเพื่อให้มีสุขภาพจิตที่ดี รู้จักผ่อนคลายอารมณ์และสมอง ด้วยการท่องเที่ยว ฟังเพลง ปลูกต้นไม้ หรือใช้เวลาว่างทำประโยชน์ กับตนเอง ครอบครัวและสังคม รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อม และสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่าง เหมาะสม มีวิธีการเลือกปฏิบัติตนที่จะทำให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน ได้แก่ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เข้าวัดฟังธรรมตามความเหมาะสม เช่น ทำบุญตักบาตร ทำบุญตามประเพณี สวดมนต์ ฟังเทศน์ เดินจงกรม นั่งสมาธิและแผ่เมตตา เป็นต้น รู้จักปล่อยวาง ให้อภัย มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ นำธรรมะ มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่หลงในลาภ ยศ สรรเสริญ ไม่เครียดกับปัญหาต่าง ๆ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับ การเมืองมากเกินไป ทำประโยชน์แก่ครอบครัวตนเองและส่วนรวม ปฏิบัติงานที่ชอบ เช่น ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ มีการพูดคุยกับเพื่อน ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามวัย ใช้ชีวิตให้เรียบง่าย ไม่ยึดติด อยู่อย่างพอประมาณ คิดดี ทำดี มีสติ

สรุปผลการวิจัย

การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุไทยนับว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและกระทบกับทุกระดับของประเทศ ปัจจุบันนี้ทั้งผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นระดับล่างได้ตระหนักถึงปัญหานี้ องค์กรบริหารส่วนตำบลไพร่เป็นหนึ่งในจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนน้อยที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหานี้ จึงได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ระหว่างประชาชนกับผู้บริหาร) เพื่อระดมแนวคิดในการหาแนวทางเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับปัญหาการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุในอนาคต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเสวนากลุ่มของบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียกับองค์กรบริหารส่วนตำบลไพร่ได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ สถิติรายงานประจำปีต่าง ๆ และผลงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่า องค์กรบริหารส่วนตำบลไพร่ได้มาถูกทางในเรื่องการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในตำบลมองเห็นและเข้าใจว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาหลักอยู่ 5 ประการคือ 1) สุขภาพกาย 2) เศรษฐกิจ 3) ที่อยู่อาศัย 4) บทบาททางสังคม และ 5) สุขภาพจิตอันเนื่องมาจากสัมพันธภาพและความรักหรือความอบอุ่นที่ได้รับจากลูกหลานภายในครอบครัว นอกจากนี้เรายังพบว่า สมาชิกทุกคนที่ร่วมเสวนากลุ่มมองเห็นความเชื่อมโยงของปัญหาทั้ง 5 ดังนั้นในการวางแผนชีวิตเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าวัยสูงอายุจึงต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันทั้ง 5 ด้าน

สมาชิกทุกคนที่เข้าร่วมการเสวนาได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการเพื่อเตรียมความพร้อมและรองรับสังคมผู้สูงอายุ แต่หลาย ๆ แนวคิดยังเป็นกระบวนทัศน์ดั้งเดิม ตลอดจนยังมีลักษณะเชิงปทัสฐานและอยู่ในบริบทของท้องถิ่นที่ยังไม่ได้ใช้ศักยภาพของผู้บริหารอันได้แก่ หัวหน้าหรือรองนายกองค์กรบริหารส่วนตำบล ในฐานะผู้ที่มีอำนาจในการเสนอโครงการเพื่อขอความเห็นชอบทางด้านค่าใช้จ่ายงบประมาณเพื่อดำเนินการต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ขณะเดียวกันข้อเสนอต่าง ๆ ที่ได้นี้ยังไม่ได้นำมาจัดทำเป็นนโยบายและแผนปฏิบัติงานเพื่อขอความเห็นชอบและการสนับสนุนจากประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

การอภิปรายผล

เป็นที่ทราบกันดีโดยทั่วไปว่า การวิจัยปฏิบัติการนั้นจะต้องประกอบด้วย 3 ขั้นตอน อันได้แก่ 1) การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน 2) การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและนำแนวทางแก้ไขปัญหาที่พัฒนาขึ้นมาไปกำหนดเป็นนโยบาย และ 3) การแปลงและน่านโยบายที่ได้กำหนดขึ้นไปปฏิบัติและประเมินผล แต่ผลการวิจัยที่รายงานในฉบับนี้ยังไม่ครบสมบูรณ์ตามกระบวนการและขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการ กล่าวคือผู้วิจัยได้ดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้บริหาร ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ ล้วนแล้วแต่มีความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาประชากรสูงอายุที่กำลังจะเกิดขึ้น

ในอนาคตอันใกล้ และทุกท่านมองเห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลไพร่จำเป็นต้องมีการวางแผน และเตรียมความพร้อมก่อนที่สถานการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้น ส่วนในขั้นตอนที่ 2 นั้นรายงานวิจัยนี้ ได้ให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนวทางในการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะรองรับสังคมผู้สูงอายุ แต่ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้เสนอนั้นหลาย ๆ เรื่องหรือหลาย ๆ ประเด็นยังมีลักษณะ เป็นเชิงปทัสสถานหรือเป็นวินัยส่วนบุคคล ในงานวิจัยฉบับนี้ยังไม่สามารถเสนอผลการวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อนำมาใช้ในการแปลงเป็นแนวทางปฏิบัติหรือกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน

กลยุทธ์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาคือต้องใช้เวลานานจึงจะเห็นผล นักพัฒนาสังคมมักจะ ใช้กระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม (Social Mobilization) และการสร้างอุปสงค์ (Demand Creation) ของประชาชนให้เกิดความต้องการพัฒนาเปลี่ยนแปลง แต่ก่อนที่จะมีการขับเคลื่อนเพื่อให้ประชาชน และผู้มีส่วนได้เสียทุกคนรวมทั้งผู้กำหนดนโยบายในทุกระดับ (ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น) ให้การสนับสนุนและร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม เราจำเป็นต้องที่จะต้อง เริ่มด้วยกระบวนการเสริมสร้างความรู้ (Knowledge) ปรับทัศนคติ (Attitude) และสร้างแรงจูงใจ ให้ประชาชน (Motivation) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ พื้นฐานทางด้านจิตวิทยาสังคม (Social Psychology)

เพื่อให้งานวิจัยปฏิบัติการในขั้นตอนที่ 2 สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างเสรีจลื่นสมบูรณ์ ฝ่ายบริหารและฝ่ายสภา (นิติบัญญัติ) ขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร่จะต้องดำเนินการขับเคลื่อนสังคม ด้วยการให้สารสนเทศ (Information) การศึกษาและความรู้ (Education) และทำการสื่อสาร (Communication) กับทุกฝ่ายทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ หน่วยงาน อื่น ๆ ในพื้นที่และประชาชน เพื่อสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนใน 5 ด้านที่กล่าว มาข้างต้น อันได้แก่ การดูแลสุขภาพ การเสริมสร้างหารายได้และการออม การเตรียมความพร้อม และปรับลักษณะที่อยู่อาศัยให้เอื้อต่อการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นวัย ให้เป็นปึกแผ่น มีการเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตร่วมกันระหว่างคนแต่ละรุ่นวัย โดยเฉพาะการเปิดโอกาส และหาโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลไพร่และของชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การดำเนินการวิจัยที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นการวิเคราะห์สภาพปัญหาและเรียนรู้วิถีชีวิตรวมทั้ง ความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ ตลอดจนแนวคิดในเรื่อง การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุของประชาชน ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชน มีความเข้าใจในปัญหาเป็นอย่างดีและพร้อมที่จะสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบลไพร่ในการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุที่กำลังมาถึง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์การบริหาร ส่วนตำบลไพร่ที่จะต้องใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในขั้นตอนที่ 2 เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาใช้

ในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนสังคมให้ประชาชนมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความจริงของชีวิตในวัยสูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

ปรีณดา บุญชัย และศุภวัฒน์นกร วงษ์ธนวุธ. (2555). *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 2(2), 1-10.

ทิพย์สุคนธ์ อินคามา. (2556). *ปัญหาผู้สูงอายุ*. สืบค้น 18 สิงหาคม 2557, จาก <http://sd-group1.blogspot.com/2013/01/53241950.html>

ไพโรจน์ หาญเชิงชัย และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นปึกแผ่นระหว่างรุ่นวัย และความสุขของผู้สูงอายุ. *วารสารการบริหารท้องถิ่น* 7 (2), 1-15.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). *รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

_____. (2557). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

Ando, H., Kamnuansilpa, P., Matsukura, R., & Wongthannavasus, S. (2015). Intergenerational solidarity in two rural Thai villages. *Social Science Asia*. 1(4). 19-38.

Asian Urban Information Center of Kobe. (2003). *Projects for Meaningful Elderly Life in Kobe City*. Newsletter number 40 (March 2003) published online. Retrieved August 21, 2015, from <http://www.kicc.jp/auick/database/apc/apc040/apc04000.html>.

Kamnuansilpa, P., Patmasiriwat, D. & Wongthannavasus, S. (2004). *Future assurance fund: Size and management issues phase 1* (in Thai). Khon Kaen, Thailand: Khon Kaen University.

Knodel, J. (2014). Is Intergenerational solidarity really on the decline? Cautionary evidence from Thailand. *Asian Population Studies*. DOI: 10.1080/17441730.2014.902160.

Khondel, J., & Chayovan, N. (2008). *Population ageing and the well-being of older persons in Thailand (Population Studies Center Report 08-659)*. Population Studies Center, University of Michigan. Retrieved August 18, 2015, from <http://www.psc.isr.umich.edu/pubs/pdf/rr08-659.pdf>

Mehta, K. K., & Thang, L. L. (2012). *Experiencing grandparenthood: an Asian perspective*. New York: Springer.

- Weiangkham, D., Kerdmongkol, P., Amnatsatsue, K., Sarat S., & Steckler A.B. (2014). Problems and need of the elderly in northern Thailand remote area. *Kasetsart Journal of Social Sciences and Humanities*, 35, 516-523.
- Thang, L. L. (2011). *Promoting intergenerational understanding between the young and old: the case of Singapore*. UN Report of the Expert Group Meeting in Qatar, March 2011. Retrieved August 21, 2015, from http://www.un.org/esa/socdev/family/docs/egm11/EGM_Expert_Paper_Theng_Leng_Leng.pdf
- Teerawichitchainan, B., Knodel, J., & Pothisiri W. (2015). What does living alone really mean for older persons? A comparative study of Myanmar, Vietnam, and Thailand. *Demographic research*. 2 (48), 1329–1360. Published online. Retrieved August 21, 2015, from <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol32/48/> DOI: 10.4054/DemRes.2015.32.48.
- Theerawanviwat, D. (2014). Intergenerational transfers and family structure: Evidence from Thailand. *Ageing International*, 39(4), 327-347. Retrieved August 20, 2015, from <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs12126-014-9199-6#page-2>